

A z a k i n c s , a m i n i n c s !

Paradigmaváltás a hulladékgazdálkodásban

- javaslatok a hulladékmegelőzési stratégiához –

Hulladék Munkaszövetség, 2005

Szerkesztette: Szilágyi László
Közreműködött: Balogh Emese

'No Waste Is Good Waste' program
PHARE ACCESS 2002 No.: 5748102-0204-0006

TARTALOM

Közös felelősség.....	5
CÉLRENDSZER.....	7
I.Az állam felelőssége.....	8
II.A gazdálkodók felelőssége.....	17
III.A kiemelt szereplők felelőssége.....	20
IV.A civil szervezetek felelőssége.....	22
V.A fogyasztók felelőssége.....	24
VI.Az oktatási intézmények feladatai.....	28
VII.A média feladatai.....	32
VIII.A tudományos testületek feladatai.....	34

K ö z ö s f e l e l ő s s é g

Az *Az a kincs, ami nincs* program előző két kiadványából jól látszik, hogy paradigmaváltásra van szükség a hulladékgazdálkodásban, hiszen hiába szögezi le minden fontos dokumentum, hogy a hulladékmegelőzésnek van prioritása a gazdálkodásban, a valóságban megfigyelhető jelenségek és folyamatok nem erről szólnak. A jelenlegi hulladékos szemléletmód azt sugallja, hogy fogyaszthatunk, amennyit akarunk, termelhetünk bátran bármennyi hulladékot, majd jól szervezett vállalkozások mindent ártalmatlanítanak, esetleg feldolgoznak. ez alapvetően rossz megközelítés.

Nem lehet tovább folytatni a nyersanyagok és az energiahordozók pazarlását a mai módon. Illúzió azt gondolni, hogy jelenlegi fogyasztásunk szerkezete és mértéke fenntartható. Mind a luxusfogyasztás, mind a silány termékek kényszerű fogyasztása komoly negatív hatással van a környezetre, így a hulladékprobléma növekedésére.

Jelen kiadványunk **ajánlás a nemzeti hulladékmegelőzési stratégiához**, amelyben leírjuk, hogy – szerintünk – mit kellene tenni az egyes társadalmi csoportoknak, hogy kevesebb legyen a hulladék. A kiadvány kéziratával bejártuk a hét régiót, hozzászólásokat kértünk a hulladékgazdálkodás szereplőitől.

Célunk, hogy a javaslatok döntő része beépüljön a 2007 utáni időszak nemzeti és regionális terveibe, szabályozásába, pályázati programjaiba.

Meggyőződésünk, hogy minden társadalmi csoportnak sokat kell tenni azért, hogy a MEGELŐZÉS prioritása ne csupán üres szakpolitikai jelszó legyen, hanem valódi tartalommal teljen meg, és a jelenlegi ártalmatlanítás-centrikus hulladékgazdálkodást át tudjuk állítani megelőzés központúvá. A jelenlegi gyakorlat ugyanis valójában nem a környezet és a fogyasztók érdekeit szolgálja.

A fentiek miatt javaslataink minden társadalmi csoport feladataira kiterjednek, az állami szervektől a gazdálkodókon és civileken át a fogyasztókig. Jelszavunk: **Közös felelősség**. Nem elég várni az állami szabályozásra és az intézkedésekre (aztán megpróbálni kibújni alóluk...), hanem **önkéntesen** is tenni kell a környezetért mindenkinek. És rengeteg a tennivaló. Javaslataink egy része többször is előkerül a kiadványban, mert megítélésünk szerint több társadalmi csoportnak is feladata van vele.

Vegyünk egy példát: az *összehasonlító életútelelmzések* pontos használatával sok csatát tudnánk nyerni a hulladékok keletkezése elleni

háborúban. Ehhez a *tudományos műhelyeknek* folyamatosan finomítani kellene a metodikát, az *államnak* előírni és szabályozni a használatukat, a *gazdálkodóknak* adatokat kellene hozzá szolgáltatni, *független műhelyeknek* el kellene végezni az elemzéseket, a *médiának* nyilvánosságra kellene hozni és közérthetővé kellene tenni az eredményeket, az *oktatási intézményeknek* be kellene építeni ezeket a tananyagokba, és ami a legfontosabb: az *államnak* az eredmények figyelembe vételével kellene módosítani pl. az ökoadó mértékét. A *civilek* pedig segíthetik, serkenthetik és ellenőrizhetik ezeket a folyamatokat.

Ezt hívjuk mi közös felelősségvállalásnak és társadalmi együttműködésnek. Ugyanígy rengeteg közös dolgunk lenne egy környezetvédelemre ösztönző hulladékdíj-rendszer kialakításában, az egészséges és környezetkímélő fogyasztás és életmód elterjesztésében, vagy akár egy etikus és kevésbé szennyező "hulladékos kultúra" általánossá tételében, stb.

A HuMuSz kezdetek óta úgy tekint a hulladékok mennyiségének növekedésére, hogy a bajok gyökereit a fogyasztásnál és a fogyasztást gerjesztő reklámoknál kell keresni. Ettől az elvtől ebben a kiadványban sem tudunk eltekinteni. Ha kevesebb hulladékot akarunk, kevesebbet, tudatosabban és etikusabban kell fogyasztanunk. Komoly meggyőződésünk az is, hogy a kevesebb hulladékkal együtt egészségesebb, versenyképesebb(!) és szociálisan igazságosabb lenne a társadalom. A következő években ezt számos módon kívánjuk bizonyítani!

Szilágyi László
elnök
Hulladék Munkaszövetség

C É L R E N D S Z E R

Általános célok

- a környezetterhelés csökkentése
- a nyersanyag- és az energiafelhasználás csökkentése
- a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás
- a másodnyersanyagok nagyobb arányú felhasználása
- fogyasztáscsökkentés, a fogyasztási mintázatok megváltoztatása
- a gazdasági fejlődés és a környezetterhelés szétválasztása
- a környezeti szempontokat is figyelembe vevő, hosszú távú tervezés
- a szociális, gazdasági, egészségügyi szektor céljainak összehangolása a környezeti szempontokkal
- társadalmi érdekképviselés a tervezési folyamatokban

Hulladékgazdálkodási célok

- az ártalmatlanítás-centrikus hulladékgazdálkodás átállítása megelőzés központúvá
- az egy főre eső hulladéktermelés csökkentése (háztartási, települési, ipari)
- a hulladéktermelés csökkentése a fogyasztáshoz képest, a GDP-hez képest
- a csomagolóanyag hulladék mennyiségének csökkentése az összes hulladékhoz képest
- a hulladékgazdálkodás káros externális hatásainak csökkentése
- a hulladékok minél nagyobb arányú visszaforgatása, az ártalmatlanításra kerülő hulladékok mennyiségének csökkentése
- a hulladékok veszélyesanyag-tartalmának csökkentése

I. A z á l l a m f e l e l ő s s é g e

Jogalkotás és jogérvényesítés. Szemléletformálás és példamutatás

■ SZABÁLYOZÁS

Jogalkotás

- 1) **Megalapozott helyzetelemzés és az eredmények közzététele**
  - Valós adatbázisokat kell összeállítani és ezeket elemezni.
  - Tényfeltáró, az okokat elemző tanulmányokat kell készíteni.
  - A fő trendeket vizsgálni, elemezni kell.
- 2) **A tervezett jogszabályok megfelelő szakmai előkészítése**

Hatástanulmányokat kell készíttetni független szakértői csoportokkal.
- 3) **A jogszabálytervezetek társadalmi vitája**

A kormányzati döntéseket az üzleti szférával, a fogyasztói- és környezetvédelmi szervezetek illetve egyéb csoportokkal való konzultáció útján kell meghozni. Ésszerű határidőket kell biztosítani a résztvevők számára, véleményeiket figyelembe kell venni.
- 4) **A jogszabályok felülvizsgálata**

Rendszeresen vizsgálni kell, hogy helyes volt-e a szabályozási forma ill. tartalom megválasztása. A jogalkotás eredményességét vizsgálni szükséges.

Adók

- 5) **Személyi jövedelemadó és társadalombiztosítási járulék könnyítések**

Jelentős könnyítésekre van szükség munkáltatói oldalon. Ez növelné a foglalkoztatást és a gazdálkodó szervezetek versenyképességét, ami a munkaerő-igényes hulladékmegelőzési és –hasznosítási technológiáknak kedvezne.

A differenciált SZJA-rendszer szociálisan igazságosabb - nem csak hulladékmegelőzési cél, hogy a jövedelemkülönbségeket csökkenteni kell.
- 6) **Általános Forgalmi Adó kedvezmények**

Az egykulcsos ÁFA nem szolgál környezetvédelmi célokat.

  - A másodnyersanyagból készült termékek ÁFÁ-ját csökkenteni kell.
  - A végső fogyasztó igényelhesse vissza az ÁFÁ-t a környezetvédelmi szempontból előnyös termékek/technológiák vásárlása után (pl. természetes személy lakásépítése esetén az újrahasznosított építőanyagok, hőszigetelő anyagok, stb. beépítése után).
  - A betétdíjakat ki kell emelni az ÁFA rendszeréből, a betétdíj ne ár legyen, hanem letéti díj (kaució).

7) Fogyasztási adók

A luxusfogyasztásra jövedéki adót kellene kivetni (pl. luxusterepjárók, klímaberendezések, magánházak úszómedencéje, stb.).

8) Eldobó adó

Az egyszerűhasználatos termékek adóterheinek növelését javasoljuk (pl. fényképezőgép, a gyorséttermek evőeszközei). Hosszú távon, ha az eldobó adó nem bizonyul hatékonynak, az **adminisztratív tiltást** is elképzelhetőnek tartjuk.

Díjak, járulékok

9) Termékdíj

- A termékdíjak mértékét az összehasonlító életútelelmzések eredményei alapján kell differenciálni.
- Az újrahasználatos termékeknek, csomagolásoknak kedvezményeket kell adni.
- A termékdíj-fizetési kötelezettségek alóli mentesség lehetőségeit csökkenteni kell.

10) Betét- és letéti díjak

- A csomagolási termékdíjak italcsomagolásokra vonatkozó darabalapú, és az újrahasználatához kapcsolódó kiegészítő termékdíjának bevezetését követően elfogadták a betét- és letéti díjakról szóló kormányrendeletet, de ez nem szolgálja megfelelően a hulladékmegelőzési célokat. betétdíj mértékét szabályozni kell. Javaslatunk: a betétdíj legyen a betétdíjas termék nagykereskedelmi árának min. 10%-a. A visszavétel elkerülése érdekében ugyanis elképzelhető akár 1 Ft betétdíj felszámításával történő értékesítés, ami nem ösztönzi a lakost a visszaváltásra. Másik elképzelhető megoldás olyan fix betétdíj mérték(ek) bevezetése, amely hatékonyan ösztönzi a vásárlót a csomagolások visszaváltására.
- Az italcsomagolások betétdíjas rendszere a későbbiekben kibővíthető más, alapvetően üvegcsomagolású élelmiszerkörökre is, mint a savanyúságok, dzsemek, lekvárok, méz, mustár, süritett paradicsomok, egyéb konzervipari termékek. Hosszú távon a tejipari termékek esetében is javasolható.
- A betét- és letéti díjak rendszerét a továbbiakban ki kellene terjeszteni a hűtő- és légkondicionáló berendezésekre, az akkumulátorokra, a savas elemekre (a termékdíjas kör is bővítésre szorul), a gumiabroncsokra és megfelelő előkészítés után más elektromos háztartási és irodai berendezésekre, számítástechnikai eszközökre is.
- Az újrahasználati százalékok fokozatos emelését javasoljuk.

11) A licenstdíjak szabályozása

A termékdíjakat kiváltó licenstdíjak mértékével most egyáltalán nem foglalkozik az állam.

- A koordináló szervezetekben a tulajdonosi kört és a kötelezetti kört el kellene választani.
- A mindenkori termékdíjak minimum 80%-ban kellene meghatározni a licenstdíjak minimumát.
- Az export útján történő hasznosítást is ellenőrizni kell, mert így a hazai

hasznosítók hátrányban vannak.

12) Környezetterhelési díj

Sávos progresszívan kellene meghatározni a kibocsátás függvényében.

13) Szemétdíj

- Differenciált és teljesítményarányos díjrendszer bevezetésére kell kötelezni a szolgáltatókat.
- A lakosoknak megfelelő alternatívákat kell biztosítani az ürítés gyakoriságára és az edények térfogatára vonatkozóan.
- A gazdálkodó szervezetekre is ki kell terjeszteni a kötelező igénybevételt a kommunális hulladékokkal együtt kezelhető hulladékok esetében.
- A közszolgáltatás kötelező igénybevételét elő kell írni az utcán át történő árusítások, illetőleg a rendezvények esetére is, ahol fogyasztási cikkek árusítása vagy ingyenes átadása történik.

14) Ártalmatlanítási díj

A lerakó kapacitás közvagyon!

Egy kötött felhasználású díj egyértelműen a hasznosítást és a megelőzést szolgálja. A díjat a szolgáltató fizetné. Progresszív módon érdemes kivetni, az egy főre jutó hulladéktermelés alapján. A lerakás és a vegyesen gyűjtött hulladék égetése esetén is fizetni kellene.

15) A vízkészlet-használati járulék és a bányajárulék emelése, a rekultivációs alapok növelése

A fentiek a környezet állapotát védik, míg a nyersanyagpazarló csomagolások és termékek előállítását visszaszorítják. Az európai átlag szintre kell ezeket emelni.

A környezetvédelmileg káros támogatások megszüntetése

A fenntartható termelési eljárások és fogyasztási szokások elterjesztésének egyik legfontosabb akadály a környezeti szempontból káros támogatások, árrendszerek működtetése, melyek a pazarló energia- és nyersanyag-felhasználásra ösztönöznek.

16) A túlméretezett regionális lerakók támogatásának megszüntetése

Jelen pillanatban elsősorban ezeket támogatja az állam. El kell érni, hogy olyan komplex hulladékkezelési programok szülessenek, amelyekben a kistérségi rendszerek és a hulladékcsökkentésre irányuló beruházások előnyt élveznek az ártalmatlanítási beruházások pedig valóban csak a maradék hulladékok kezelésére szolgálnak. Az állam érje el, hogy a Kohéziós Alap ezeket támogassa.

17) A zöldmezős beruházások kerülése

A termő- és zöldterületek alacsony ára is ösztönzi a zöldmezős beruházásokat, ez is egyfajta burkolt támogatás. A rozsdavezeteket kellene használni a hulladékkezelésben, így rehabilitációval lehetne összekötni a hulladékkezelési infrastruktúra fejlesztését.

18) A luxusigényeket szolgáló idegenforgalmi beruházások

támogatásának megszüntetése (pl. élményfürdők)

Támogatási rendszerek

19) A környezetbarát termékek szubvencionálása

Az „öko-termékek” előállítási költségei a legtöbb esetben magasabbak a konvencionális módszerekkel előállított termékekénél. A termelők környezetvédelemhez való „hozzájárulásaként” értelmezhető többletköltséget a fogyasztók egyre nagyobb hányada hajlandó megfizetni, de a gazdálkodók többsége nem tudja vállalni az ilyen termékeket népszerűsítő marketing-költségeket, ezért ezirányú további támogatásokat várnak az államtól.

Árkiegészítés, termékdíj- és ÁFA-kedvezmény: Az újrahasznosított hulladékanyagokból vagy azok felhasználásával készült termékek hazai fogyasztói forgalma minimális (pl. újrapapír füzetek, borítékok, irodai és másolópapírok gyártásának megszűnése, az egészségügyi papírok/WC-papír, papírtörölközők, papírsebkezők gyártásának rohamos eltolódása a tiszta cellulóz alapú termékek irányába). Ennek legfőbb oka a primer erőforrások relatív olcsóságában keresendő. A hulladék anyagok visszagyűjtése, válogatása, tisztítása, újrahasznosítása sokkal nagyobb munkaigényességű, mint az elsődleges nyersanyagok felhasználásával elvégzett gyártási tevékenység. Az ebből adódó fogyasztói ár különbséget - sokszor ráadásul alacsonyabb használati érték mellett - a fogyasztó nem hajlandó megfizetni. Ezért egyes, indokolt esetekben, ahol az újrahasznosító ipari kapacitás kiépítése és fenntartása érdekében ez indokolt, ésszerű lehet megfontolni a fogyasztói árkiegészítés bevezetését, melynek fedezetét a beszedett termékdíjak egy része jelentheti.

20) Kedvezmények a hulladékmegelőzéssel kapcsolatos beruházásoknak

(Pl. a pályázati önrészt lehetne csökkenteni ezekben az esetekben.)

Jogérvényesítés

21) A hatóságok személyi és pénzügyi feltételeinek javítása

Szakemberképzés és kapacitásbővítés szükséges.

22) A kötelező részletes adatszolgáltatás érvényre juttatása

23) Hatósági monitoring

- Szűrőpróbaszerű ellenőrzésekre
- Környezetvédelmi felülvizsgálatokra

24) Szabálysértési és büntetőeljárások, következetes szankcionálás...

- ...az illegális lerakás esetében
- ...a termékdíj fizetésének mulasztása esetében
- ...az adatszolgáltatás elmulasztása esetében.

25) A veszélyeshulladékok nem megfelelő kezelése miatt kiróható bírságok újragondolása

Ezeket a bírságokat a jelenlegi jogalkalmazási és jogérvényesítési kultúra nem teszi hatékonnyá, ezért helyettük hosszú távon a környezetterhelési díjakhoz hasonló „intelligens” és kötött felhasználású díjakat kellene bevezetni.

■ TERMELEÉS

26) Életútelelmzések

Kötelezővé kell tenni az életútelelmzéseket és az eredményeket figyelembe kell venni a jogalkotásban!

A termékek környezetbarát jellegének értékelésekor az egyes termékek életútjának minden fázisára – a szükséges nyersanyagok előállítása, a gyártási folyamat, szállítási-raktározási folyamat, felhasználás körülményei, hulladék-fázis – kiterjedjen az értékelés, mert csak így biztosítható a megalapozott minősítés.

27) A számviteli szabályok megváltoztatása

- Pl. a betétdíjas csomagolás árát ne eredményként, hanem rövidelejárátú kötelezettségként kelljen feltüntetni a gyártónál és a kereskedőnél.
- A betétdíjas eszköz ne *készlet*, hanem *tárgyi eszköz* besorolását legyen a könyvelésben.

28) A termelési folyamatok anyagmérlegeinek megkövetelése és ellenőrzése

29) A termékek beltartalmának kötelező feltüntetése, a tartalom minimumának meghatározása

Ezzel lehetne felvenni a versenyt a silány és rossz minőségű termékek ellen. Ennek jogszabályi rendszerét a tartós fogyasztási cikkekhez és termelőeszközökhöz kötött élettartam előírások rendszerével lehetne szabályozni. A minimális hasznos üzemidő, élettartam kötelező előírása mellett biztosítani kell az alkatrész utánpótlás megfelelő időbeli kiterjesztését is. A tartós termékek mellett célszerű jogszabályi szinten rendezni és gazdasági eszközökkel, pl. fejlesztési adókedvezményekkel, beruházási támogatásokkal ösztönözni az olyan szolgáltatási rendszereket, melyek a tartós eszközök, fogyasztási cikkek javítását, felújítását, újraelosztását végzik (cipészek, szabók, elektronikai berendezések javítószolgálatai, bizományi kereskedések, cserebörzék, szociális és segélyszervezetek áruelosztó egységei, stb.).

30) Szabványosítás a csomagolások esetében

- Termékdíj kedvezményt kell adni a szabványos csomagolást használóknak.
- A másod- és harmadlagos csomagolások használatát vissza kell szorítani.
- A csomagolás árát fel kell tüntetni a terméken.
- A műanyag alkatrészeket kötelezően jelölni kell.

31) A veszélyesanyagot tartalmazó termékek visszazorítása

A környezetbiztonságilag kifogásolható adalékok és végtermékek alkalmazását adminisztratív eszközökkel tiltani kell.

32) Az ökokimkézés fejlesztése

Az ökokimkézés elsődleges célja a fogyasztók információkkal való ellátása és a környezeti tudatosság erősítése. A környezetbarát védjegyek nem csak a termelők környezeti teljesítményét javítják, hanem kítűnő eszközei a

környezettudatos fogyasztás népszerűsítésének is. A jelenlegi hazai minősítő rendszer átfogó reformjára van szükség.

33) A legjobb hozzáférhető technológiák (Best Available Technology) adaptálása a hulladékszektorban

■ KERESKEDELEM, SZOLGÁLTATÁSOK

34) A visszavételi kötelezettség érvényesítése

A visszaváltható csomagolások terjedésével csökkenni fog a lakosság kukáiba jutó hulladék mennyisége – ami költségmegtakarítást jelenthet, továbbá a hulladéklerakókra is kevesebb csomagolási hulladék jut. A betétdíjas módon történő értékesítés kiváló eszköz arra, hogy

- a veszélyes hulladékokat eltérítjük a kommunális hulladéklerakóktól és külön kezeljük (pl. a betétdíjas ceruzaelemek könnyen, hatékonyan visszagyűjthetőek és külön kezelhetőek)
- a mindenképpen betétdíjas rendszeren keresztül visszagyűjtendő mennyiségi elvárás miatt a gyártók előnyben részesítik az újratölthető csomagolások forgalomba állítását az eldobó csomagolások visszagyűjtése helyett
- az újrahasznosítást is kiválóan segíti, hiszen a betétdíjas csomagolóanyagok több mint 90%-ban visszagyűjthetőek, azaz a szelektív hulladékgyűjtő rendszereknél is hatékonyabban működtethetőek – segítve az EU-val szembeni kötelezettségeinek teljesítését.

35) Az egyszerűhasználatos áruk és csomagolások visszaszorítása

- Az italautomatákat ki kell szorítani az iskolákból és a közintézményekből.
- El kell érni, hogy a gyorséttermekben és az utcán át árusító büfékben ne eldobó csomagolású termékeket árussítsanak. A termékdíjas szabályozást úgy kell módosítani, hogy ezek a ma szinte hasznosíthatatlan egyutas csomagolások ne okozzanak ilyen mértékű szennyezést.

36) Az olcsó dömpingárúk korlátozása

Versenyszemleges eszköz: ld. 29. A termékek beltartalmi minimumának meghatározása.

37) A régió belüli termelési-forgalmazási láncolat ösztönzése

Segíteni kell az organikus termeléssel foglalkozó vállalkozások termékeinek regionális piacát.

■ REKLÁM, MARKETING

38) A gyerekeknek szóló reklámok erőteljes korlátozása

A gyerekek főműsorként nézik a reklámokat, nem tudják elválasztani a műsort a reklámüzenettől. A reklámok manipulatív technikáinak ők sokszorosan is ki vannak téve. Kisgyermekkorban kapnak olyan életvezetési mintákat, amelyeket sem a szülői, sem az iskolai neveléssel nem lehet megváltoztatni a későbbiek folyamán. A gyerekek komoly eszközökkel tudják befolyásolni a szülőket vásárlásra és fogyasztásra, ezt a szakirodalom "nyaggyatásnak" hívja.

39) Az iskolai reklámok tiltása

Az oktatási intézmények a NAT értelmében egészségnevelési és környezeti nevelési programot hajtanak végre, amit azonban kiszolgáltatottságuk miatt már ma sem tudnak érvényesíteni az iskolákba betelepülő büfékkel és automatákkal szemben (ld. kólaitalok, édességek, cukrászsütemények, csipszek, levesporok - és mindez eldobó csomagolásban). Segíteni kell a komplex iskolai egészségnevelési programok végrehajtását.

40) A reklámetikai kódex felülvizsgálata és ajánlások a változtatásokra

- A káros életvezetési mintákat ne lehessen megjeleníteni a reklámokban.
- A túlfogyasztásra ösztönző reklámoknak sem szabad teret adni.
- A hiteltelen zöld reklámozást szankcionálni kell.

41) A "nem-kívánt" reklámok korlátozása

- A direkt mail-ek és a reklámújságok alkalmazását korlátozni kell.

42) A Társadalmi Célú Reklám (TCR) újraszabályozása és finanszírozása

Jelenleg a médiumok kénye-kedve szerint dől el, hogy fogadnak-e TCR-t egyáltalán és ha igen, milyen feltételek mellett (a listaár 10-90%-t kell megfizetni). A médiatörvény változtatásával szabályozni kellene a TCR/kereskedelmi reklám arányt, és a TCR-ek maximum árát. Rengeteg külföldi példa mutatja, hogy egy államilag finanszírozott kampány hatékony lehet a társadalom szemléletformálásában, bizonyított, hogy a fogyasztói döntések irányíthatók és befolyásolhatók.

■ SZEMLELETFORMÁLÁS, KÉPZÉS

Képzés

43) A fogyasztói nevelés

A fogyasztói nevelés váljon az alapképzés részévé, lehetőleg már létező tantárgyak keretein belül:

- termékek potenciális veszélyei
- csomagolások tulajdonságai és árai
- termékek címkézése
- vonatkozó jogszabályok
- környezetvédelem; takarékos anyag-, energia- és vízhasználat
- egészség, táplálkozás, élelmiszerek okozta betegségek megelőzése

44) Fogyasztóvédelem

- Az áruk és szolgáltatások termelésében és elosztásában részt vevők magas szintű etikus magaviseletének ösztönzése.
- Segítség nyújtása nemzeti és nemzetközi szinten a fogyasztók érdekeit sértő üzleti gyakorlatot folytató vállalkozások megfékezésében.
- Független fogyasztói csoportok fejlődésének elősegítése.
- A fogyasztók számára nagyobb választékot és alacsonyabb árakat nyújtó piaci feltételek fejlődésének ösztönzése.

45) Az ügyészek és a bírák környezetvédelmi képzése

46) Az államigazgatás dolgozóinak környezetvédelmi,

hulladékgazdálkodási továbbképzése

A jelenlegi szakembergárda még a környezetvédelmi területeken sem megfelelően képzett és a szemléletük is egyoldalú. Fontos lenne, hogy a nem-környezetvédelmi jellegű pozíciókban dolgozók is birtokában legyenek bizonyos környezetvédelmi alapismereteknek, és az ágazatok között horizontálisan jelen legyen a környezetvédelem.

47) Környezetvédelmi speciális képzés a felsőoktatásban

Jelenleg számos helyen képeznek környezetvédelmi, hulladékgazdálkodási szakembereket, de a legtöbb helyen nem terjed túl a tananyag a csővégi technológiák oktatásán. A közgazdászok környezetvédelmi alapképzése különösen fontos.

48) A pedagógusok környezetvédelmi alap- és továbbképzése

A nemzetközi gyakorlat egyértelműen bizonyítja, hogy a lakosság (fogyasztók) környezeti tudatosságának fejlesztésében főleg a szervezett környezeti nevelésben-képzésben résztvevők tölthetnek be multiplikátor szerepet, tehát a környezeti oktatásnak kiemelkedő szerepe van a fogyasztói döntések befolyásolásában.

49) Szakképzés, felnőttképzés

Hozzanak létre képzési rendszert az oktatók, tömegtájékoztató szakemberek és fogyasztói tanácsadók számára, segítve őket ezzel, hogy megfelelő nevelési programokat szervezzenek.

Példamutatás

50) A zöld közbeszerzés alkalmazása

A kormányzati szervezeteknek felelősséget kell vállalniuk és példamutatóan vezető szerepet kell betölteniük beszerzéseik során a környezetbarát termékek előnyben részesítésével, már a pályázati kiírásokban is. Ha beszerzéseik során a hatóságok jelentős része a „zöld” termékeket részesítené előnyben, igen jelentős hatással lehetnének a környezetbarát termékek piacára azáltal, hogy a termelőket a környezetkímélőbb termékek előállítására ösztönözik.

51) Állami intézményekben a hulladék keletkezésének megelőzése és a keletkező hulladékok szelektálása

- Az intézményi büféket és konyhákat célszerű lenne átvilágítani hulladékmegelőzési szempontok alapján. Az italautomatákat mellőzni kellene állami intézményekben.
- Az iratkezelést és a belső kommunikáció elektronikus alapra helyezése csökkenthetné a papírfelhasználást és a papírhulladék keletkezését.

52) Kitüntetések és díjak a megelőzésben jeleskedő vállalkozásoknak

Tanácsadás, ismeretterjesztés

53) A Környezeti Tanácsadóirodák Hálózatának fejlesztése és normatív támogatása

Környezeti információs központok felállítására illetve a meglévő központok számának növelésére lenne szükség.

54) Az információk és irányelvek eljuttatása az ipar szereplőihöz

A környezetvédelmi számvitel előnyeit meg kell ismertetni az érintett felekkel. Konferenciák, tréningek szervezésével ez részben megoldható lenne.

■ HULLADÉKKEZELÉS

Az ártalmatlanítás centrikus hulladékgazdálkodás átállítása megelőzés központúvá

Decentralizálás

55) A nagy regionális hulladékkezelő művek helyett kistérségi komplex programok

A „közelség elvét” a gyakorlatban is érvényesíteni kell.

56) Kistérségi szerves hulladék csökkentését és feldolgozását célzó programok

Az egyedi és társasházi komposztálást kell elősegíteni.

57) Szelektálás, hasznosítás

- A háztartásokig menő gyűjtési rendszereket kell támogatni.
- A szelektálás és feldolgozás többletköltségeit kompenzálni szükséges.
- Az inert hulladékok elkülönített kezelését és feldolgozását támogatással kell elősegíteni.
- Az újrafeldolgozó kapacitás kiépülését támogatni kell.
- A másodnyersanyagból készült termékek jelenleg piaci támogatásra szorulnak.

Veszélyes hulladék

58) Támogatás az ipari hulladékok veszélyességi fokának csökkentésére

59) Kötelező felelősségbiztosítás bevezetése a veszélyes hulladékokkal foglalkozó cégek esetében

A környezethasználó, hulladékkezelő stb. a tevékenység engedélyezésekor előre látható környezetvédelmi kötelezettségeire biztosíték képzésére legyen köteles. A tevékenységével okozható, de előre nem látható környezeti károk felszámolásának finanszírozását környezetvédelmi biztosítás megkötésével lehetne megoldani.

60) A kommunális hulladék veszélyesanyag tartalmának csökkentése

II. A gazdálkodók felelőssége

Tisztább termelés

- 61) A fogyasztói szükségletek újragondolása**
Az üzleti szféra felelőssége a fenntartható fogyasztás előmozdításában a termékek és szolgáltatások tervezése, előállítása és szállítmányozása területein jelentős.
- 62) Az életciklus-szemlélet alkalmazása**
A környezeti hatásokat nem csak egyetlen fázisban – például a termelés vagy a fogyasztás során –, hanem a ”bölcstől a sírig”, sőt a bölcstől a bölcsőig, azaz a termékek és szolgáltatások összes életrésztében figyelembe kell venni. Ez azért kiemelt jelentőségű, mert adatokat szolgáltat a többi eszköz alkalmazásához, például a környezettudatos terméktervezéshez, a környezeti termék-nyilatkozatokhoz, vagy a környezetbarát termék védjegyekhez.
- 63) Környezettudatos terméktervezés (öko-design)**
A tervezők nem csak a klasszikus termelési és használati élet-ciklusokat veszik figyelembe, hanem a termék (vagy szolgáltatás) előállításához szükséges nyersanyagok kitermelésének, feldolgozásának, az előállítás helyére történő elszállításának, valamint a termék használati életfázisának, vagyis a hasznos élettartam lejáta utáni életciklusát is. A környezettudatos terméktervezés folyamata során ezen életciklus szakaszok alatt fellépő környezeti hatások csökkentésére vagy azok megszüntetésére koncentrálnak.
- 64) A BAT alkalmazása**
- 65) Az öko-hatékonyság növelése**
Az öko-hatékonyság a megelőző környezetvédelmi stratégiák folyamatos alkalmazását jelenti, amely egyaránt alkalmazható folyamatokra, termékekre és szolgáltatásokra. Folyamatok esetében a tisztább termelés a nyersanyagok hatékonyabb felhasználását, a veszélyes és mérgező anyagok kiváltását és az emissziók forrásuknál történő csökkentését jelenti. A termékek és szolgáltatások esetében a teljes életciklus során okozott környezetterhelés csökkentése áll a középpontban a nyersanyag kitermelésétől a végső ártalmatlanításig.
- 66) A környezetterhelést csökkentő folyamatirányítás**
- A veszélyes nyersanyagokat nem (vagy kevésbé) veszélyesekkel kell kiváltani.
  - A hulladékként nagy kockázatot jelentő anyagok használatát mellőzni kell, kiváltásukat meg kell oldani.
- 67) Környezet-központú irányítási rendszerek alkalmazása**
A vállalatok teljes környezetvédelmi tevékenységére kiterjednek, azokat egy rendszerbe foglalják. Elsődleges céljuk a vállalati környezetvédelmi tevékenység átláthatóságának biztosítása. A szigorúbb feltételeket

meghatározó EMAS-t kell előnyben részesíteni.

68) Környezetvédelmi számvitel (öko-kontrolling)

A környezetvédelem pénzügyi vonzatainak kiszámolása és elemzése. A megtérülési mutatók értelmezése és kiszámítása a környezetvédelmi hatásokkal járó beruházásokra. Az adatok összegyűjtése, elemzése és értelmezése; a kapott eredmények kommunikálása.

A környezeti számviteli rendszer egyik legfontosabb előnye, hogy a környezeti ráfordítások és hasznok felmérésével pontos képet ad a környezetvédelmi vezetők, illetve a döntéshozók számára a vállalat környezeti teljesítményéről, annak a vállalat pénzügyi helyzetére gyakorolt hatásáról.

Termékfelelősség

69) A kibővített termelői felelősség (Extended Producer Responsibility) elveinek önkéntes beépítése

Az EPR kibővíti a termelők, elosztók vagy importőrök korábban meghatározott környezeti felelősségét (pl. biztonsági, szennyezés-megelőzési és kezelési, valamint a termelési hulladékok megfelelő kezelésének pénzügyi és jogi felelősségét) a termékek teljes életciklusára. A termelők vagy importőrök felelőssége, hogy vegyék vissza vagy hasznosítsák újra a termékeiket, vagy adott esetben fizessék meg a termékek összegyűjtésének és újrahasznosításának költségeit.

Elsődleges funkciója a hulladék kezelési költségeinek és/vagy fizikai felelőségének áthárítása a helyi önkormányzatokról, és általában az adófizetőkről a termelőkre. A kezelési és elhelyezési költségek ezek után beágyazhatók a termék árába. Ez lehetővé teszi olyan piac kialakulását, amelyben az árak valóban tükrözik a termékek környezeti hatásait, és amelyben a fogyasztók döntéseiket ezek alapján hozhatják meg.

Ide tartozik még:

- Tartós termékek gyártása.
- Kötelező garanciavállalás.
- Tájékoztatás és adatszolgáltatás az áruk és szolgáltatások biztonságáról: a kereskedők és hulladékfeldolgozók tájékoztatása a gyártott berendezésekben található alkatrészekről és alapanyagokról, továbbá a bennük található veszélyes, ártalmas anyagokról.

Társadalmi kapcsolatok

70) Környezeti termék-nyilatkozatok (deklarációk)

A nyilatkozatok az információ-szolgáltatás révén lehetővé teszik a termékek és szolgáltatások környezeti szempontú összehasonlítását. A környezeti termék-nyilatkozatok végső célja tehát a megfelelő környezeti információk szolgáltatása révén a környezeti szempontból kisebb terhet jelentő termékek és szolgáltatások keresletének és kínálatának ösztönzése, így egy piac diktálta, folyamatos környezeti fejlődés indukálása.

71) Önkéntes megállapodások a lakossági csoportokkal

Az önkéntes megállapodások esetében – a megállapodás jellegétől függően – a jogi szankció lehetősége is felmerül. "Nyitott gyárkapukra" és nyilvános emissziós adatbázisokra van szükség.

■ REKLÁM, MARKETING

- 72) **A fogyasztók megtévesztésének elkerülése**
A hamis „zöldrefestést” minden vállalatnak kerülnie kell!
- 73) **Önkorlátozás a reklámok stílusát és módszereit tekintve**
- A reklámozó cégek dolgozzanak ki saját reklámetikai kódexet!
  - Etikai megfontolásokból ne készíttessenek gyermekeket célzó reklámokat!
  - Kerüljék a szórólapok, a direkt mail és egyéb „nem-kívánt” reklámok alkalmazását!

■ KERESKEDELEM ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

- 74) **Megfelelő választék kínálása**
Elsősorban az áruválaszték összeállításán illetve a termékeket kísérő fogyasztói tájékoztatók megfelelő kialakításán keresztül demonstrálhatja a kereskedő saját elkötelezettségét a környezetbarát fogyasztás- és szemlélet elterjesztéséhez.
- Környezetbarát, tartós és javítható termékeket kell árusítani.
- 75) **Visszavételi könnyítések**
A kereskedők tegyék könnyebbé a termékek és csomagolások visszaváltását.
- 76) **A szervízhálózatok bővítése**
- 77) **Alternatív szolgáltatások**
Alternatív, környezetkímélő szolgáltatásokat kell működtetni (pl. bioboltok, újrahasználati központok (reuse centerek), kifőzdék, közösségi éttermek, közös mosodák, stb.).

■ HULLADÉKKEZELÉS

- 78) **A vállalkozások hulladékainak szelektálása és hasznosítása**
- 79) **Környezetkímélő hulladékkezelő technológiák bevezetése**
- A szenes erőművek fokozatos kiváltásával az ipari hulladék mennyisége legalább évi 6 millió tonnával (közel harmadával) csökkenhet.
  - A szennyvíziszapokat, a növénytermesztési és erdészeti hulladékokat komposztálni kell.
- 80) **A veszélyes hulladékok előkezelése**
A vörösiszap, az erőművi és a hulladékégetési maradékok, a fűrészi iszapok és a fémkohászati hulladékok jelentős részét megfelelő előkezeléssel a környezetre nem veszélyes hulladékká lehet és kell átalakítani.

III. A kiemelt szereplők felelőssége

Érdekeltség a hulladékcsökkentésben!

■ KÖZSZOLGÁLTATÓK

81) Megállapodás a háztartásokkal a közszolgáltatásról

Külön, írásbeli megállapodást javasolunk, mert ez növeli a tudatosságot és a felelősséget. Még mindig sok településen kommunális adó formájában szedik be a szemétdíjat, ez alkotmányos aggályokat is felvet. El kell jutni odáig, hogy a szolgáltató a szolgáltatást használóval legyen jogviszonyban.

82) Hulladékcsökkentésre ösztönző differenciált szemétdíj alkalmazása

- Kevesebb hulladék termelése esetén kisebb díjat kelljen fizetni!
- A másodnyersanyagok átvételi árának csökkentésére van szükség, a maradék hulladék átvételi és kezelési árát pedig emelni kell.
- A helyi (kiskerti) komposztálás terjedését segíteni kell.
- Az inert hulladékok elkülönített kezelését, feldolgozását meg kell oldani.

83) Szelektív gyűjtés

- A szelektív gyűjtést minden szükséges helyen meg kell szervezni.
- A gyűjtött hulladékot csak „valódi” hasznosítónak szabad továbbadni.

84) A kommunális hulladék veszélyesanyag tartalmának csökkentése

Ösztönözni kell a szárazelemek, festékmaradványok, fénycsövek, stb. elkülönített gyűjtését.

■ HULLADÉKGYŰJTŐK ÉS -FELDOLGOZÓK

85) Kiterjedt és könnyen elérhető gyűjtőhálózat

86) A lakosság által gyűjtött hulladék fogadása

87) Információs rendszer

A hulladékfrakciókról és a gyűjtés módszertanáról, a feldolgozás módszereiről és eredményeiről információs rendszert kell működtetni.

88) Decentralizált feldolgozó rendszerek

89) A hulladékexport háttérbe szorítása

90) Az újrahasznosított termékek propagálása

■ KOORDINÁLÓ SZERVEZETEK

91) A hasznosítási arányok önkéntes növelése

92) Az anyagában hasznosítás előnyben részesítése

93) A lakosság által szelektált hulladék egyre nagyobb arányú fogadása

94) Nyilvánosság

- A gyűjtés és hasznosítás adatainak nyilvánosságát biztosítani kell.
- A szerződési feltételeket nyilvánosságra kell hozni.
- Az állami és társadalmi kontroll működését segíteni kell.

95) Részvétel a kommunikációban és szemléletformálásban

■ A BETÉTDÍJAS KOORDINÁLÓ SZERVEZET (HA LESZ...)

- Saját göngyölegállomány felhalmozása lenne tanácsos.
- A visszaváltást és a szállítást is meg kellene szerveznie.
- A kis töltőüzemek támogatását e rendszeren belül meg kellene oldani.

IV. A civil szervezetek felelőssége

*Alternatív jövőképek, példamutatás,
önkéntes hozzájárulás, önkéntes munka*

■ JOGALKOTÁS ÉS JOGÉRVÉNYESÍTÉS

- 96) **Lobby tevékenység a 'zöld államháztartási reform' érdekében**
- 97) **A megelőzés szempontjainak érvényesítése a tervezési folyamatokban**
- 98) **Javaslatok a szükséges jogszabályok megváltoztatására**
- 99) **Kontroll**
  - Az adatnyilvánosság kontrollja a civilek felelőssége is.
  - Az állami szervek kontrolljára is szükség van.
  - A hatóságok és a rendvédelmi szervek tájékoztatása civil feladat is.
  - A polgári és büntető ügyek kezdeményezésének lehetőségével szükség esetén élni kell.

■ TERMELÉS

- 100) **Watchdog szerep**
  - A beruházások létesítésének nyomon követésében és a működő létesítmények monitoringjában részt kell vállalni.
  - Önkéntes megállapodások és társadalmi szerződések létrejöttéért kell lobbizni a vállalatoknál.
- 101) **Tanácsadás vállalatok és önkormányzatok részére**

Az információk és irányelvek eljuttatása az ipar szereplőjéhez.

■ REKLÁM, MARKETING

- 102) **Reklámfigyelés**
  - Reklámetikai/ fogyasztóvédelmi/ versenyjogi eljárásokat szükség esetén kezdeményezni kell.
- 103) **Reklám-immunitás kialakítása**
  - Elemzéseket kell készíteni a reklámok hatásáról.
  - Felvilágosító munkát kell folytatni a reklámok működéséről.
  - Antireklámokkal kell felhívni a figyelmet a reklámok trükkjeire.
- 104) **Társadalmi célú reklámok kezdeményezése**

■ SZEMLÉLETFORMÁLÁS

105) Társadalmi vita kezdeményezése az érdekeltek között

A fogyasztói és környezetvédelmi szervezetek támogassák a fenntartható fogyasztással összefüggő társadalmi vitában való részvételt egyrészt a fogyasztók tájékoztatásával, másrészt a kormányzatokkal illetve az üzleti szférával való együttműködés kialakításával.

106) Fogyasztói alternatívák felmutatása

- Törekedni kell az anyagi javak iránti kereslet csökkentésére.
- Új életvezetési stílusokat kell bemutatni - elsősorban példamutatással.
- Részt kell vállalni a fogyasztók tájékoztatásában és oktatásában.
- Szükség esetén kampányokat, bojkottokat és buykottokat kell szervezni.

107) Hulladékos ismeretterjesztés

- Kiadványokkal, CD-ROM-okkal, kisfilmekkel, akkreditált tananyagokkal, hulladékos kiállításokkal kell segíteni a hulladékos ismeretek terjedését.
- Rendhagyó tanórákat lehet tartani iskolákban.
- „Tanulmányi kirándulásokat” lehet szervezni hulladékkezelő telepek bemutatására.

■ KERESKEDELEM, SZOLGÁLTATÁSOK

108) Termékfigyelés

- A termékek tartalmának és minőségének figyelése
- A termékinformációk figyelése
- Az ár-érték arány figyelése

109) Alternatív szolgáltatások

- A szolgáltatások bemutatása
- Címlisták közzététele
- újrahaználtati központok (Reuse centerek), kifőzdék, közösségi éttermek, közös mosodák, stb. indítása

■ HULLADÉKKEZELÉS

110) Kistérségi, helyi hulladékmegelőző programok kezdeményezése

111) Szelektálás és a komposztálás

- Irodaházi gyűjtőprogramok kezdeményezése.
- Iskolai szelektív gyűjtés kezdeményezése.
- Iskolai komposztálás segítése.
- Háztartási komposztálást népszerűsítő programok indítása, ezek segítése.

V . A f o g y a s z t ó k f e l e l ő s s é g e

Kevesebbet és tartósat

■ A JOGALKALMAZÁS TERÉN

112) Jogkövető magatartás

113) A közszolgáltatás reformjának állampolgári kezdeményezése

114) Egyéni és közösségi fellépés a jogsérelmek esetén

Egyéni beadványok benyújtására lehetőség van, bírósági eljárásokat lehet kezdeményezni jogsérelmek esetén.

A jogi kontroll érvényesítése is közös állampolgári feladat. Környezetvédelmi és fogyasztóvédelmi szervezetek tagjaként ezt még hatékonyabban lehet megvalósítani.

■ A TERMELÉS TERÉN

115) Helyi üzemek kibocsátásának állampolgári ellenőrzése

A hatóságok munkáját (és környezetünk megóvását) segíti, ha az állampolgárok is részt vesznek a helyi üzemek kibocsátásának ellenőrzésében, figyelésében.

116) A termékek és a csomagolások kritikai szemlélete: jelzések a gyártó és a kereskedő felé

A környezetre odafigyelő, tudatos fogyasztó nem riad vissza attól, hogy jelezze a gyártónak vagy a kereskedőnek, ha egy adott terméket vagy annak csomagolását környezetszennyezőnek tart. Sőt, kötelességének érzi, hogy nyomatékosan jelezze igényét a környezetbarát termékekre.

117) Megelőzési javaslatok a munkahelyen

Mindenkinek ott kell változást kezdeményeznie, ahol erre lehetősége van. A munkahelyek hulladékának csökkentésében a dolgozóknak is kezdeményező szerepük lehet!

■ REKLÁM, MARKETING

118) Kritikus reklámfogyasztás, immunitás

Szülőként, pedagógusként és bármely más szerepben vétezzük fel a gyerekeket, a társadalmat a reklámtrükkök ellen. A fogyasztás egy jelentős része szabadidős és hobby tevékenységek érdekében történik. Segítsük elő, hogy fogyasztási kultúránk - ahol lehet - ne az eldobhatóságot, hanem a kíméletes, tartós használatot, a javítást, átalakítást, továbbhasználatot támogassa.

119) **A manipulatív reklámüzenetek elutasítása**

Egyéni eljárások a káros reklámok ellen: a mi hozzáállásunkon is múlik, hogy a reklámozók „mit engedhetnek meg maguknak”.

■ ÉLETMÓD

Visszarendeződés

120) **Piacok és kisebb boltok igénybe vétele a szupermarketek helyett**

121) **Az eldobó csomagolások minimális igénybe vétele**

Ha csak tehetjük, válasszuk az újratölthető és betétdíjas csomagolásokat!

122) **Újrahasználat**

Ha a szükséges könyveket, CD-eket, videokazettákat antikváriumokban, könyvtárakban, CD- vagy videokölcsönzőkben szerezzük be, illetve ha különböző eszközöket, szerszámokat közösségi használatban tartunk, akkor az újrahasználatot támogatjuk.

Önellátás, közösségek

123) **Hagyományos háztartás**

Törekedjünk hagyományos háztartás vezetésére: Pl.:

- süssünk-főzzünk otthon magunknak! Készítsünk magunk befőtteket!
- kerüljük a mirelit és a konzerv termékeket!
- termeljünk meg magunknak, amit csak lehet! (hobbykert, haszonállat-tartás)
- vezessünk háztartási naplót! (Érdeemes felírni és időről-időre értékelni a háztartás vásárlásait és költségeit.)
- készítsünk vásárlási listát! (Tervezett vásárlásokkal el lehet kerülni az ún. impulzusvásárlásokat.)

124) **Helyi termelés, helyi piac; fogyasztói közösségek**

Ha tehetjük, a tejet, mézet, tojást, húst, zöldségeket, gyümölcsöket helyi termelőtől szerezzük be! Vegyünk részt helyi cserekereskedelmi rendszerek kialakításában, működtetésében!

Hadüzenet a hedonizmusnak!

125) **Mindennapi választásaink**

Három szempontot kell figyelembe venni, amikor terméket vagy csomagolást választunk:

- Ökonómiai szempontok: A termékek és szolgáltatások árban és járulékos költségekben is nyújtsanak nagyobb használati értéket, miközben a termék használata sem az egészségi, sem a biztonsági szempontokat nem sérti.
- Ökológiai szempontok: A termékek és szolgáltatások ökológiai előnyei legyenek egyértelműek a hasonló használati értékkel bíró egyéb termékekkel összehasonlításban (alacsonyabb nyersanyagigény a gyártási és a használati fázisban, elkerülni a károsanyag átvitelt, stb.).

- Szociális szempontok: A termékek és szolgáltatások mutassanak fel egyértelmű szociális szempontú előnyöket egyéb termékekhez viszonyítva (például ne a harmadik világ országaiban „megszokott” körülmények között, hanem „fair” munka- és életfeltételek mellett készüljenek).

126) Önmérséklet

Helyes viselkedéssel, célszerű vásárlással (fogyasztással) mindenkinek adott a lehetősége a fenntartható fejlődéshez hozzájárulni, támogatni a harmadik világ országainak környezeti és szociális felemelkedését a korrekt kereskedelemre épülő termékek vásárlásával. Mindenki előtt adott a választás „kényszere”, hogy energiatakarékos eszközöket vásároljon, vagy használati tárgyakat béreljen, cseréljen új tárgyak megvásárlása helyett. Alkalmanként teljesen le is mondhatunk bizonyos termékek vásárlásáról (használatáról) anélkül, hogy ezzel életszínvonalunk csökkenne... Így például:

- a kóliatalok, nassok, élvezeti cikkek vásárlása sokszor csak 'pótcselekvés'
- a gyorséttermek és plázáknak több alternatívája is van)
- ha átgondoljuk, hogy mire szolgálnak, könnyen ellenállhatunk az újdonságok folyamatos kísértésének is.

127) Kreatív pihenés

- A luxusüdülést öko- és kulturális turizmus is helyettesítheti. Családi és egyéb társas (iskola, társadalmi egyesület, munkatársak, szomszédság) események szervezésével is elszórakoztathatjuk magunkat.
- A szabadidő eltöltésének több hagyományos módja is van: hagyományos kulturális tevékenységek (könyv, mozi, színház, kiállítás); szakkörök, tanfolyamok, népfőiskolák, szabadegyetemek és más önképzési lehetőségek; sport, turisztika, testépítés; fesztiválok látogatása; barkácsolás, szabás-varrás.

128) Alternatív ünnepek

Az ajándékozási kultúra átgondolásával (pl. kevesebb ajándék kevesebb csomagolással, tárgyak helyett élmények... stb.) kevesebb szemetet termelhetünk. Karácsonykor a vágott fenyők kiválthatjuk egyéb, a fenyőt helyettesítő szimbólumokkal is.

129) Tartós cikkek használata

Törekedjünk tartós cikkek tartós használatára! Pl:

- használjunk mosható pelenkát, mosható zsebkendőt!
- az elektronikai és hírközlési eszközöket használjuk addig, amíg lehet! Ne dőljünk be az „erkölcsi avulás” fogyasztásgerjesztő hatásának!
- az elemes eszközök, játékok helyett – ha már muszáj ilyeneket venni – válasszuk a minél többször tölthető akkumulátoros verziókat!

130) Újrahasználat, szociális alapú újraelosztás

- Szervezzünk cserebere börzétet környezetünkben vagy vegyünk részt ilyeneken. A cserebere börzéken még jó állapotú, használható, de tulajdonosuk számára már felesleges tárgyak cserélhetnek gazdát.
- Támogassuk újrahasználati központok létrejöttét! Ezek a központok a szociálisan rászoruló emberek számára is elérhetővé tehetik az alapvető használati cikkek beszerzését.

■ HULLADÉKKEZELÉS

131) Hulladékgazdálkodás otthon

- Egyéni felelősségünk, hogy saját háztartásunk hulladékait szelektáljuk (ha a környékünkön szelektív gyűjtő rendszer működik, vagy az így gyűjtött hulladékot elkülönítve le tudjuk adni egy erre megfelelő átvevőnél).
- A komposztálás nem bonyolult és nem költséges módszer, kiskertben vagy a társasház kertjében könnyen megvalósítható.
- Ha tehetjük, a veszélyes hulladékot és a sítet is kezeljük külön!

V I .   A z o k t a t á s i   i n t é z m é n y e k f e l a d a t a i

Szemléletformálás, példamutatás

Az elsődleges cél a környezettudatos magatartás kialakítása, a fenntartható társadalom eszméjének terjesztése. Ez elsősorban az anyag- és energiatakarékos, környezetbarát technológiákra, a fenntarthatóság feltételeinek megfelelő termelési formákra, a tartós árucikkek propagálására, a takarékos, mértékletes életmódra terjedjen ki.

■ JOGALKOTÁS ÉS JOGÉRVÉNYESÍTÉS

132) Fogyasztóvédelmi jogok oktatása

(pl. a fogyasztóvédelmi felügyelőségek feladatáról, a bejelentések lehetőségeiről, ezek formájáról, stb.)

133) Állampolgári jogok, kötelezettségek oktatása

A fogyasztóvédelmi és hulladékgyűjtéssel kapcsolatos, valamint a környezettudatos életmódra vonatkozó jogokat és kötelezettségeket meg kell ismertetni a fiatalokkal, de a felnőttekkel is.

134) Környezetvédelmi és természetvédelmi hivatalok feladatának oktatása

■ TERMELEÉS

135) A természeti erőforrások használatának oktatása

136) Helyi üzemek kibocsátásának állampolgári ellenőrzési módjainak oktatása

137) A termelés lehetséges környezetvédelmi hatásainak oktatása

Ezek alapfokú ismerete szükséges ahhoz, hogy az emberek valóban fel tudják mérni, hogy pl. milyen környezeti hatásokkal jár egy-egy, általuk is vásárolt termék elkészítése. Egy-egy gyár, üzem létesítésének engedélyezéséhez bizonyos esetekben a lakosság döntését is figyelembe kell venni. Korrekt döntésük alapfeltétele, hogy alapszinten megértsék az elkészült hatástanulmányok elemzéseit, a lakossági fórumokra meghívott szakértők beszámolóit.

138) Az életútelelemzések eredményeinek oktatása

Az iskolai oktatásban és a fogyasztók tájékoztatásában is fontos szerepet töltenek be a gyakorlatorientált példák, amikor egy-egy mindennapi használatban is előforduló terméken (pl. pelenka, zsebkendő, stb.) keresztül

szemléltetjük az életútelemzés célját és az eljárást, s ezáltal azt, hogy a fogyasztó vásárláskor tanúsított egyéni döntése mennyiben járult hozzá a természeti erőforrások megóvásához, a környezetterhelés csökkentéséhez.

■ **A REKLÁM → FOGYASZTÁS → HULLADÉK ÖSSZEFÜGGÉS OKTATÁSA**

139) Médiafogyasztás

Tanulja meg minden korosztály a médiát kritikával fogadni, és azt nem elsősorban a szórakozás, hanem az ismeretszerzés eszközeként használni.

140) A reklám működésének oktatása

- Reklámetikai ismeretek oktatására (reklámtörvény gyerekekre és iskolákra vonatkozó részeinek ismertetése) mindenképpen szükség van.
- Az elvtelenül zöldítő reklámokat le kell leplezni – meg kell tanulni észrevenni a „csúsztatásokat”!
- A reklámok közvetlen környezetszennyező hatásait be kell mutatni.
- Meg kell ismerkedni a reklámpsziológia alapjaival.

141) A kereskedelem működésének bemutatása

142) Az ár/érték arány oktatása

Nagyon tanulságos lehet összehasonlítani azt, hogy a megvásárolt termék valójában mennyit ér és hogy mennyit fizetünk közvetlenül érte. De hasznos lenne megismerni azt a folyamatot is, hogy egy termék fogyasztói ára tulajdonképpen hogyan alakul ki („miből áll össze”).

143) A reklám-fogyasztás-hulladék összefüggés megvilágítása

Felkészítés az árucikkek kritikus fogyasztására. Szélesíteni kell a felnőttkori fogyasztói nevelést és az állampolgári ismeretek oktatását (pl. régió-, vidék-, településfejlesztési tervek, ipari létesítmények indokoltságának, minőségének megítélése miatt), javítani kell a minőségellenőrző hatóságok (pl. fogyasztóvédelmi felügyelőségek) hatékonyságát. Az anyagi kultúra védelmére hivatott hatósági intézkedéseket modernizálni kell (pl. építési előírások korszerűsítése, ISO szabványok betartása). Fontos volna kidolgozni a hazai minősítési, címkézési eljárásokhoz kapcsolódó szemléletformálási, nevelési, tájékoztatási lehetőségekre építő segédanyagokat.

144) Az ökológiai lábnyom koncepció oktatása

Ma már több olyan honlap is létezik, ahol kiszámolhatjuk saját ökológiai lábnyomunkat. Ezek a szemléltető eszközök fontosak lehetnek a környezettudatos viselkedés alapvető fontosságának megértésében.

145) A környezet és az egészség összefüggései

Tegyük közzismertté a környezeti ártalmak és az egészségkárosodás közötti összefüggéseket. Segítsük a tájékozódást a médiatermékek, reklámok világában, hiszen döntéseinknél, választásainknál érdemes az egészséget alapvető, „iránymutató” értéként figyelembe venni.

146) A környezetvédelmileg elfogadható életvitel oktatása

Elengedhetetlen a fenntartható fejlődés és erőforrás-gazdálkodás, valamint a fenntartható fogyasztás megvalósításához szükséges ismeretek, magatartásminták, értékek és életviteli szokások bemutatása, oktatása.

147) Hulladékgazdálkodási ismeretek oktatása

Ki kell egészíteni az Óvodai Alapprogramot, a NAT-ot és a Kerettanterveket hulladékos ismeretekkel. A hulladékos tematikájú akkreditált pedagógus-továbbképzéseket el kell terjeszteni. A felsőoktatási alapképzésben (műszaki, közgazdasági, jogi, művészeti stb. területeken) társadalomkritikai alapokra építve, az ökológiai szemléletet és a fenntartható fejlődés gondolatát meg kell jeleníteni.

A fogyasztással kapcsolatos és a hulladékos ismereteknek horizontálisan kell megjelenniük.

■ PÉLDAMUTATÁS: AZ ISKOLA ÉLETE ÉS A HULLADÉKKEZELÉS

148) A pedagógusok és oktatók környezetvédelmi továbbképzése

A pedagógusképzés tan- és hálóterveiben kapjon nagyobb hangsúlyt az ökológia, a környezet- és természetvédelem, az épített és társadalmi környezet értékeinek védelme, a környezetgazdálkodás; fordítsanak nagyobb figyelmet a környezetvédelem szociológiai, lélektani, társadalmi és egészségügyi kérdéseire, a környezeti nevelés módszertanára, illetve a szemléletformálásra. Minden diplomát kapó fiatal részesüljön környezeti oktatásban. A felsőoktatás korszerűsítésével, az intézmények együttműködésének fejlesztésével lehetőség nyílik arra, hogy áthallgatás, részképzés formájában ez az oktatás megvalósuljon.

Valamennyi végzős pedagógus (szaktól függetlenül) felsőoktatási tanulmányai során szerezzék meg a környezetért felelős magatartás kialakításához szükséges legfontosabb ismereteket, hozzáállást és cselekvési képességeket.

A pedagógusok kapjanak felkészítést a globális problémák társadalmi, gazdasági, hatalmi mozgatórugóinak és kialakulásuknak megértéséhez. A környezettudatos kultúrát és magatartást fejlesztő konkrét módszerek tanításának beindítása és támogatása szükséges a pedagógusképzésben, főként a tárgy- és környezetkultúra, a fogyasztói nevelés, a technika és a kulturális örökség ápolása, a tantárgypedagógia területén.

149) Környezetbarát iskola kialakítása

Az iskolai korosztályok jelentős multiplikátorai lehetnek a felnőtt korosztályok és a települések irányába a környezetmenedzsment előremutató módszereinek terjesztésében.

A környezetkultúra iránti igény kialakításának egyik eszköze az iskola épületének, berendezésének, tárgyainak együttes kultúrája. A fenntartók, pedagógusok és üzemeltetők törekedjenek a használhatóság mellett az egészséges környezet kialakítására, az „otthonosságra”, az esztétikumra, a természeti környezet megfelelő arányú megjelenésére; továbbá vonják be a tanulókat is az iskolai környezet kialakításába és gondozásába, ezzel is növelve felelősségtudatukat. Ebben jó példával járhatnak elől az „ökoiskolák”. Az intézmény saját környezetkultúrája, a környezeti és állampolgári nevelési folyamatok integrálása, a település és a helyi közösségek bevonása példa értékű lehet a többi oktatási intézmény számára.

150) Iskolai hulladék

- Érdemes megszervezni a szelektív gyűjtést az iskolában (kizárólag az iskolában keletkező hulladékokra).
- Kerttel rendelkező iskolák házi komposztálásba kezdhetnek – például biológia óra vagy környezetvédelmi szakkör keretében.

151) Az iskolai reklámok elutasítása

Az iskola vezetésének felelőssége, hogy beengedi-e az iskolába a reklámokat.

152) A környék környezetvédelmi problémáinak feltárása, ezek felszámolására megoldási javaslatok készítése

153) Tartós tankönyvek, tankönyv-börze

Egyes tankönyvek több évfolyamot is kiszolgálhatnak, ennek hulladékos és szociális jelentősége is van.

154) Alternatív iskolai kereskedelem

Az iskoláknak több gyakorlati lehetőségük is van a környezettudatos működés kialakítására. Pl.:

- biobüfé üzemeltetése
- iskolai automaták kitiltása
- csere-bere börszek szervezése
- újrapiír füzet és környezetbarát irodaszer árusítása

VII. A média feladatai

Kevesebb reklám, több szemléletformálás

El kell érni, hogy az országos médiában az ökológiai műsorok a jelenleginél sokkal nézettebb/hallgatottabb sávba kerüljenek, az adásokra mindig biztosítsanak időt és garantálják e műsorok finanszírozását.

■ JOGALKOTÁS ÉS JOGÉRVÉNYESÍTÉS

155) A jogszabályok tartalmának közlése, magyarázása, jogszabályfigyelés

Sokat segítené a szemlélet alakításában, ha a törvények életbelépése előtt — lásd például a hulladéktörvényt — fő műsoridőben kapna közérthető és a mindennapok szintjére lebontott információt a nagyközönség. Érthető magyarázatok, szakértők és laikusok vitája hozhatja emberközelbe ezeket a témákat. Ezáltal valósulhatna meg az a bizonyos részvételre képesítés, melyre minden polgári demokráciában és a fenntarthatóságra törekedve szükség van.

156) A jogkövető magatartás népszerűsítése

157) A hatósági, ügyészségi, bírósági munka dokumentálása

■ TERMEELÉS, SZOLGÁLTATÁS

158) Környezettudatos terméktervezés eredményeinek bemutatása

159) Összehasonlító életútelemzések eredményeinek bemutatása

Az összehasonlító elemzések bemutatása segítené a környezettudatos fogyasztót mindennapi választásaiban. Ez egyben ösztönözné a gyártókat is a környezeti szempontból kedvezőbb termékek gyártására.

160) Tényfeltáró munka a szennyezések terén

Nagy gátja a környezettudatos gondolkodás terjedésének, hogy jelenleg az emberek sok esetben nem szembesülnek az általuk vásárolt környezetszennyező termékek és szolgáltatások környezeti hatásaival.

- A káros vagy szennyező termékeket és hatásukat be kell mutatni.

● REKLÁM, SZEMLELETFORMÁLÁS

161) Reklámetikai irányelvek kidolgozása és alkalmazása

- A környezet számára káros termékek, technológiák promócióit etikai megfontolások alapján vissza kellene utasítani.
- Hedonista életvezetési mintákat nem kellene propagálni.

162) Pozitív normák és életvezetési stílusok bemutatása

- A média felelőssége is a pozitív életvezetési minták népszerűsítése.
- A TCR-ok közlése legyen a média számára is fontos.

163) A gyerekeknek szóló reklámok mellőzése

A gyermekek nem állnak elegendő információ és tapasztalat birtokában ahhoz, hogy el tudják bírálni azt, hogy várhatóan az adott termék tulajdonságai majd megfelelnek-e azoknak az információknak, amelyet az adott termék hirdetése hordoz. A gyermek nem minden esetben képes elkülöníteni a vizuális valóságot a valóságos világtól. A reklámokból egy adott termék valós tulajdonságairól az információk szándékos torzítása, szelektálása, kicsinyítése vagy nagyítása következtében nem könnyű tájékozódni. Ez a fajta magatartás önmagában is kimeríti a tisztességtelen piaci magatartás fogalmát. Ebben a folyamatban a megrendelőt és a médiumot egyaránt felelősség terheli.

■ **KERESKEDELEM**

164) Valós termékinformációk bemutatása

- Összehasonlító terméktesztek bemutatására van szükség.

165) Pozitív példák bemutatása

Az egyéni kezdeményezéseket, pozitív példákat be kell mutatni, hogy mintaként szolgálhassanak mások számára is:

- szervizek bemutatása
- többutas rendszerek bemutatása
- bioboltok bemutatása
- bőrze az újrahasználatos termékek számára: az egyéni kezdeményezéseket és a meglévő bőrzéket be kell mutatni, hogy mintaként szolgálhassanak mások számára is.

■ **HULLADÉKKEZELÉS**

166) A jelenlegi hulladékkezelési rendszerek bemutatása és kritikája

167) Innovatív eljárások bemutatása

- Be kell mutatni a differenciált szemétdíj rendszerek működését, eredményeit.
- Be kell mutatni a szelektív gyűjtő és hasznosító rendszereket, jelentőségüket.
- A házi komposztálással kapcsolatos tudnivalókat ismertetni kell.

VIII. A tudományos testületek feladatai

Helyzetelemzés, trendek, jövőképek

■ JOGALKOTÁS

- 168) Szabályozási javaslatok
- 169) Hatástanulmányok készítése
- 170) Jogharmonizációs ajánlások, deregulációs tanácsok

■ TERMELÉS

171) Indikátorok

Ki kell dolgozni vagy adaptálni kell olyan indikátorokat (mutatókat), módszereket, amelyekkel lehetőség nyílik arra, hogy a fenntartható fogyasztási struktúra felé való haladás mérhetővé válik. Ezeket az információkat nyilvánosságra kell hozni.

172) A káros externáliák kimutatása, kvantitatív elemzése

- a gyártási folyamatokkal kapcsolatban
- a csomagolásokkal kapcsolatban
- a logisztikai módszerekkel kapcsolatban
- a hulladékkezelési eljárásokkal kapcsolatban
- a gyűjtés és hasznosítással kapcsolatban.

173) Metodika

- A környezettudatos terméktervezés metodikájának átvételét, hazai alkalmazását elő kell segíteni.
- A kibővített termelői felelősség (Extended Producer Responsibility, EPR) szempontjait ki kell dolgozni.

174) Független életútelemzések készítése

175) Tisztább termelési eljárások kidolgozása

176) Alternatív termék teszt-központok felállítása

- Összehasonlító tesztek
- Tájékoztatás és adatszolgáltatás az áruk és szolgáltatások biztonságáról

177) Alkalmazott kutatás

- Minél több olyan kutatást kellene indítani, amely konkrét gyakorlati problémák megoldására irányul (pl. a pernye, a kohászati salak, a bányameddők, az építési és bontási hulladékok, stb. felhasználásának módjairól).

■ REKLÁM ÉS FOGYASZTÁS

178) Fogyasztási modellek

- Készüljenek felmérések a környezeti attitűdökről, a fogyasztói igényekről és preferenciákról! (A gyártók és kereskedők sok pénzt költenek ilyen kutatásokra, de nem árulják el ezek eredményeket. Szükség lenne független és megalapozott vizsgálatokra és ezek közzétételére.)
- Készüljenek tervek a „fenntartható fogyasztói kosarak” összetételéről. Ezek legyenek nyilvánosak és könnyen hozzáférhetőek. Részletes indoklást kell adni arról is, hogy a vásárló az ajánlott termék megvásárlásával milyen módon járul hozzá a fenntarthatóság folyamatához, valamint hogy milyen mozgástere van az adott fogyasztási területen a fenntarthatóság dimenzióinak érvényesítésében.

179) Reklámpszichológiai elemzések, reklámhatékonysági vizsgálatok és ezek publikálása

- a fogyasztói magatartással foglalkozó kutatásokra lenne szükség, amelyek a fogyasztói szokások környezeti hatásait vizsgálják, így teremtve lehetőséget a fogyasztói szokások fenntarthatóbbá tételére.

■ SZEMLÉLETFORMÁLÁS

180) Trendek elemzése, publikálása

181) Alternatív jövőképek kidolgozása

■ HULLADÉKKEZELÉS

182) A beruházások mérete és az üzemeltetési költségek optimalizálása

183) A hasznosítás optimális arányának meghatározása

184) Új hasznosítási és ártalmatlanítási eljárások kidolgozása